

Studenters informationsvanor – en undersökning vid Linköpings universitetsbibliotek

av Christina Brage och Peter Igelström

Christina Brage är 1:e bibl. vid Linköpings universitetsbibliotek. Hon är funktionsansvarig för undervisning och temabibliotekarie för Vatten i natur och samhälle. Peter Igelström är för närvarande arbetssökande men var när undersökningen genomfördes och rapporten skrevs projektanställd vid Linköpings universitetsbibliotek.

In this article we present a survey conducted during the fall of 2007. We interviewed 700 undergraduate students about their information-seeking behaviour. We found that the Internet, especially Google, plays a major role for the majority of the students and that they tend to select resources based on accessibility, ease of use and convenience. We also found that there are differences in the use of information sources depending on how long the students have been studying. We also found that stringent course requirements from faculty and staff affected the students' information behaviour. The results provide an insight into the factors that influence students' information-seeking behaviour and the information sources used.

Under hösten 2007 gjorde vi en undersökning av studenters informationsvanor avseende både studierelaterad och fritidsrelaterad informationssökning. Syftet var att undersöka om det fanns några skillnader i sättet att söka information mellan studenter med olika studieinriktning och studieerfarenhet. Vi ville också få en uppfattning om användarundervisning i

informationssökning kunde påverka informationsvanorna.

700 intervjuer

Eftersom vi var angelägna om att få både kvantitativa och kvalitativa data och dessutom fånga studenterna i olika skeden av terminen genomförde vi studien i två omgångar. Den första delen bestod av kortare standardiserade intervjuer i terminens inledningsskede och den andra av djupintervjuer i terminens slutskede. Den inledande omgångens korta intervjuer baserades på ett formulär bestående av sex frågor om informanternas informationsvanor förutom frågor om vad studenterna läste samt ålder och kön. Formuläret testades och kom att modifieras något efter en omgång pilotintervjuer. Vår utgångspunkt var att informanternas svar inte skulle styras av biblioteksterminologi eller av allt för fasta svarsalternativ. Svaren matades sedan in i en databas och analyserades och kategoriserades i efterhand.

Intervjuerna gjordes vid Linköpings universitets samtliga tre campusområden i anslutning till lokaler där många studenter rör sig, främst vid Studentcentrums lokaler. Det var ett medvetet val från vår sida att inte göra intervjuerna i eller i anslutning till bibliotekslo-

kalerna eller att direkt presentera undersökningen såsom initierad av universitetsbiblioteket. Syftet med undersökningen var inte primärt att kartlägga studenternas användande av universitetsbibliotekets resurser, utan snarare att utforska deras informationsmässiga värld på ett mer övergripande plan. Vi ville med andra ord undvika att framhålla bibliotekets roll i intervjuerna, vilket hade varit risken om de hållits i anslutning till bibliotekslokalerna. Dessutom skulle vi då sannolikt ha fått ett skevt urval av studenter med en överrepresentation av "flitiga" biblioteksanvändare.

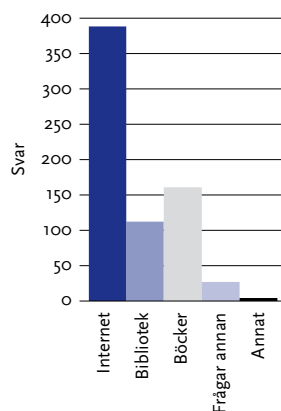
Den inledande omgången omfattade 704 intervjuer. Fyra fick räknas bort, eftersom de inte uppfyllde kriterierna för urvalet (de var inte studerande vid Linköpings universitet). Av de 700 intervjuer som återstod var 53 procent intervjuer med kvinnor och 47 procent med män. De flesta informanterna återfanns i ålderskategorin 17–24. Studenter från över hundra utbildningar intervjuades. 231 av dem studerade vid Tekniska högskolan, 131 vid Hälsouniversitetet och 318 vid Filosofiska fakulteten eller Utbildningsvetenskap. 20 informanter kunde inte identifieras fakultetsvis. Siffrorna visade att materialet var tämligen representativt om man ser till antalet studenter vid de olika fakulteterna vid Linköpings universitet.

Internet dominerar

Vår första fråga handlade om var informanterna i första hand sökte information i samband med sina studier. Det i särklass vanligaste svaret var "internet" (56 procent) följt av "böcker" och "bibliotek". Vi kunde också konstatera att studenter vid Tekniska högskolan hade större benägenhet att ange internet som förstahandsval vid studierelaterad informationssökning jämfört med studenter från andra fakulteter.

Eftersom internet är ett begrepp som omfattar en stor mängd olika informationskällor

Fig. 1. "Var brukar du i första hand söka information i samband med dina studier?"

och resurser bad vi de informanter som angav internet som sitt primära val att precisera sig. Resultatet blev här ganska entydigt. Den i särklass mest omnämnda resursen utgjordes av sökmotorn Google; 45 procent av dem som angett internet som förstahandsval hänvisade till Google. Andra sökmotorer som Altavista och Yahoo nämndes av vissa av informanterna, men tycks i det stora hela vara helt marginaliserade av Google när det gäller popularitet.

På följdfrågan om hur man gick vidare när man inte lyckades hitta tillräcklig med information vid sitt första alternativ var "internet" alltså det vanligast förekommande svaret, men var inte längre lika dominerande som i den första frågan. Som andra alternativ angavs "fråga någon annan person" och först i tredje hand "bibliotek". Att vända sig till biblioteket tycks alltså för många vara en sekundär strategi när man ska söka information.

23 procent av informanterna svarade "böcker" på frågan om var de i första hand sökte information i sina studier. Av dessa angav något över hälften att de syftade på kurslitteraturen och troligen är det fler som avsett detta även om det inte uttryckligen kan utläsas ur materialet.

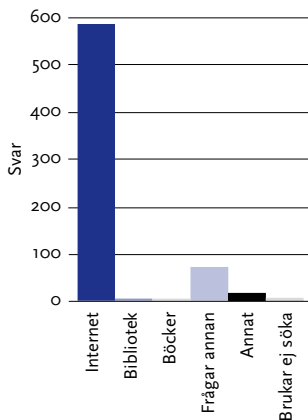
115 informanter eller drygt 16 procent angav "bibliotek" som förstahandsval när de sökte information i samband med studier. När

dessas tillfrågades om vilka av bibliotekets resurser eller aktiviteter de i första hand nyttjat var sökning i databaser, sökning i den lokala katalogen samt nyttjande av bokbestånden de vanligast förekommande svaren. En stor del av dem som angett denna sökväg nämnde sökning på internet som en sekundär strategi.

Google i särklass störst

När det gällde den fritidsrelaterade informationssökningen var internet ännu mer dominerande än när det gällde den studierelaterade informationssökningen. Hela 84 procent angav "internet" som sitt förstahandsalternativ. Återigen är Google den i särklass mest angivna specifika resursen även om också Wikipedia och Eniro var resurser som omtalades i samband med fritidsrelaterad informationssökning. Några informanter nämnde också att de hämtade information från olika föreningars och kommuners hemsidor liksom från olika webbfora eller communities.

Fig. 2. "Var brukar du i första hand söka information som rör din fritid, t.ex. i samband med någon hobby eller något intresse?"

Undervisning i informationssökning

Vi ställde också frågan om informanterna hade fått någon undervisning i informationssökning och även i vilken omfattning. Av de intervjuade svarade 473 eller 68 procent att de fått någon form av undervisning i informationssökning. En del av dem sade att de hade fått sådan i flera olika sammanhang. 147 eller

21 procent av de intervjuade uppgav att de hade fått undervisning i informationssökning endast i grund- eller gymnasieskolan. 236 eller 34 procent av de intervjuade uppgav att de hade fått undervisning i informationssökning vid Linköpings universitetsbibliotek eller något annat bibliotek och 76 informanter eller 11 procent av de intervjuade uppgav att de fått undervisning i informationssökning inom ramen för en universitetsutbildning, t.ex. av lärare på det program de läste. 41 informanter eller 6 procent av de intervjuade hade fått undervisning i att söka information i något annat sammanhang, t.ex. på arbetsplatsen.

Omfattningen på den undervisningen studenterna hade fått varierade. 51 informanter uppgav att den undervisning de hade fått understeg en lektionstimma. Lika många uppgav att de hade deltagit i en längre utbildning som sträckte sig över flera dagar. 121 uppskattade att undervisningen hade haft en omfattning på mellan en och två lektionstimmar, medan 201 hade deltagit i ett undervisningstillfälle som varat mellan allt från två lektionstimmar upp till en hel dag.

Uppföljningsintervjuer

Uppföljningsintervjuerna var något mindre strukturerade i jämförelse med den första omgången och innehöll ett större inslag av spontana följdfrågor från intervjuaren. Totalt intervjuades 14 studenter, varav 7 kvinnor och 7 män. Dessutom besvarades frågorna skriftligen av en student.

I intervjuerna fick informanterna inledningsvis berätta fritt om sitt sätt att söka information i studierna med eventuella följdfrågor som vilka resurser de använde och i vilken utsträckning. Vi ställde även frågor om hur deras sätt att söka information hade förändrats under studiernas gång, samt om de deltagit i någon undervisning i informationssökning och deras erfarenheter av denna. Dessutom ville vi få en uppfattning om vad de upplevde

som svårt med informationssökning och hur de källkritiskt granskade information som de använde. Avslutningsvis frågade vi också om deras sätt att söka fritidsrelaterad information och om hur de föreställde sig betydelsen av informationssökning i sin framtida yrkesroll.

Uppföljningsintervjuerna bekräftade att internet är ett viktigt redskap för studenter i deras studierelaterade informationssökning. Flera av de intervjuade sade att de sökte information på nätet för att få en snabb överblick över specifika ämnen eller områden. Den information de fann på internet kunde då både fungera som ett komplement till kurslitteraturen och som ett alternativ när man sökte efter mer lättillgänglig information. Att man i stor utsträckning använde internet motiverades ofta av att det var ett enkelt och snabbt sätt att både söka och få fram information.

Uppföljningsintervjuerna pekade på att de mest högfrekventa biblioteksanvändarna fanns bland Hälsouniversitetets studenter och studenter vid Filosofiska fakulteten, medan studerande vid Tekniska högskolans verkade vända sig till universitetsbiblioteket i betydligt mindre utsträckning. Flera av de intervjuade studenterna vid Tekniska högskolan uppgav visserligen att de använder biblioteket, men att det för dem knappast är något förstahandsalternativ.

Begränsad påverkan

Elva av de intervjuade hade deltagit i användarundervisning i ett universitetssammanhang. Överlag uppgav man dock att denna haft begränsad eller obefintlig påverkan på sättet att söka information. Mest positiva till den undervisning de har fått tycks Hälsouniversitetets studenter vara. En sjuksköterskestuderande menar att undervisningen innehöll mycket som var nytt, vilket i sig gjorde det svårt att hänga med, men att den ändå hjälpt henne använda bibliotekets resurser på ett bättre sätt.

Studenterna från Tekniska högskolan däremot framstår som de mest negativa, eller åtminstone likgiltiga, till den användarundervisning de varit med om. Flera påpekade att man inte funnit någon tillämpning för det man lärde sig och därmed inte tagit det till sig.

Den kritik som studenterna ofta riktade mot den undervisning de deltagit i var att den varit alltför informationsrik och att det därför har varit svårt att hänga med, eller att man inte senare haft någon nytta av det man lärde sig. Det man i regel upplevt som mer positivt var att man fått upp ögonen för specifika sökredskap och lärt sig använda dem. Mer erfarna studenter tycks generellt sett vara något mer positiva till undervisningen än nya studenter som just genomgått den.

De flesta av de intervjuade ansåg att deras sätt att söka information hade utvecklats under utbildningens gång, men de var i allmänhet inte villiga att tillskriva användarundervisningen någon större roll i denna utveckling. En student konstaterade:

[D]en utveckling som varit med informationssökning har varit då man jobbat i projekt och haft andra i gruppen som haft idéer på hur man ska finna information om ämnet. Men inte någon organiserad undervisning alls.

Besvärligt att söka

En av de frågor som ställdes var om det var något särskilt som studenterna upplevde som svårt med informationssökning. Tre av de intervjuade upplevde det problematiskt att sälla bland sökträffarna. Fem tyckte att det ofta var svårt att hitta de rätta sökorden och två uttryckte bryderier över rent sök tekniska problem.

Det känns som om man skriver in relevanta sökord och det kommer ändå inte upp vad man vill ha. Jag tycker att det har varit svårt, och det har ju bara personligen med mig själv att göra. Om man har flera ord... vilken ord-

ning, man har ju massa tecken emellan, plus och citationstecken och vad det är... om man missar där blir det ofta fel, då blir det inte så bra...

Att man upplever det som besvärligt att söka i databaser och andra resurser kan säkerligen kopplas till att man är van vid betydligt mer lättillgängliga sökinstrument, som exempelvis Google. Några tyckte att det skulle underlätta om databaserna hade ett enklare gränssnitt, att alla sökinstrument skulle föreslå synonymer och att sökning automatiskt också skulle ske på närbesläktade begrepp.

Databasanvändning

Användningen av databaser och liknande resurser förefaller också ofta vara nära kopplad dels till i vilken utsträckning utbildningen kräver användning av sådana resurser, dels i vilken grad man har fått undervisning om specifika resurser, t.ex. Rättsbanken när det handlar om affärsjuridik och PubMed när det gäller utbildningar vid Hälsouniversitetet, vilket följande citat får illustrera:

”Alltså att få uppgifter som vi fått när vi arbetat med PubMed, till exempel, att söka reda på vissa saker, att använda vissa funktioner av PubMed tycker jag har varit väldigt bra, för jag kanske annars hade använt det jag såg först och det jag förväntade att jag skulle finna där. Jag skulle inte ha hittat det jag inte förväntat mig fanns där... Det tycker jag har varit väldigt bra, och det har gjort att jag har sökt annorlunda.”

Källkritik

Frågor om källkritik kom att diskuteras i ganska stor omfattning i flera av intervjuerna. En av studenterna vid Tekniska högskolan återkom vid flera tillfällen till frågor om källors trovärdighet, och menade att ”jag tror man blivit mer och mer kritisk, ju längre man har gått i skolan och snart är man väl så kritisk att man inte tror på någonting längre”.

De allra flesta av de intervjuade hade några medvetna principer för att utvärdera trovärdigheten i olika källor. Några utgick från att information med ett visst ursprung kunde betraktas som trovärdig, t.ex. material som kunde återfinnas på Humanistisk-samhällsvetenskapliga biblioteket eller specifika förlag, information från organisationer, myndigheter och större företag. Flera fäste stor vikt vid språk och framställningssätt när de värderade sina källor, eller undersökte vem eller vad som stod bakom informationen. Några försökte jämföra olika källor med varandra. Tre av de intervjuade medgav att de ofta inte gick efter några medvetna principer utan bedömde källornas trovärdighet mer utifrån intuition eller känsla.

Några av studenterna från Tekniska högskolan framhöll att det är skillnad på källkritik inom naturvetenskap och teknik å den ena sidan och samhällsvetenskap och humaniora å den andra. Inom naturvetenskap och teknik var det enligt dem lättare att värdera uppgifter, eftersom de i allmänhet kunde betraktas såsom antingen sanna eller falska, vilket de menade i allmänhet inte var något problem.

Wikipedia fördes på tal av de intervjuade åtskilliga gånger och det fanns mycket skiftande uppfattningar. Det framkom tydligt att många studenter uppfattar Wikipedia som en lättillgänglig och användbar källa. Vissa uppgav dock att de hyser tvivel om dess tillförlitlighet och tog av denna anledning avstånd från användandet av denna i studiesammanhang. En av studenterna på Tekniska högskolan uppgav att lärarna t.o.m förbjöd studenterna att hänvisa till Wikipedia i samband med studieuppgifter. Andra menade att trovärdighetsproblemet gjorde att de uteslutande använde Wikipedia när det handlade om fritidsrelaterad informationsökning. Flera menade att den kunde användas med viss reservation, t.ex. när det handlade om okontroversiell information, översikter eller definitioner

av begrepp. En student argumenterade så här när det gäller Wikipedias trovärdighet:

”Om det gäller Wikipedia t.ex. kan man kolla på engelsk Wikipedia där de har väldigt hård kontroll. På andra ställen kan man jämföra, och det är i allmänhet inget problem att kolla om det är tillförlitligt eller ej.”

Utveckling av sökförmågan

I uppföljningsintervjuerna tillfrågades studenterna om de tyckte att deras sätt att söka information hade förändrats under utbildningens gång och i så fall hur. Fem av de intervjuade menade att de hade breddat sitt sätt att söka information och att de idag i större utsträckning använde sig av flera olika typer av källor än tidigare. Flera menade också att de hade utvecklat sitt sätt att söka information, t.ex. genom att bli bättre på att söka i bibliotekskataloger eller att söka mer effektivt eller ekonomiskt. Två menade att de hade blivit mer källkritiska. Två av studenterna på Hälsouniversitetet menade att de nu använde böcker mer än tidigare under utbildningen medan en tredje menade att användningen av internet hade ökat i studiesammanhang. Även två studenter på Tekniska högskolan angav att de idag använde internet i större utsträckning än förut, medan två andra menade att de inte hade förändrat sitt sätt att söka information alls.

Diskussion och slutsatser

Undersökningens mest påtagliga resultat är att internet är ett mycket viktigt redskap för studenterna när de söker information, oavsett om informationen är studierelaterad eller fritidsrelaterad. Dessutom har vi kunnat konstatera att Google blivit det dominerande verktyget för informationssökning på webben.

Det som framkommit i vår undersökning rimmor mycket väl med andra studier (t. ex Griffiths & Brophy 2005; Markland 2005). Av allt att döma har andra sökmotorer fått allt svårare att hävda sig gentemot Google. Detta

kan exemplifieras med att det är betydligt vanligare att studenterna hänvisar till Google som internetrelaterad resurs än till sökmotorer generellt. ”Googling” har för många blivit synonymt med informationssökning och eftersom Googles gränssnitt är det som studenterna är mest bekanta med blir det deras ”standard”.

Tidigare forskning har visat att studenter alltmer använder nätet, men detta i sig bör inte uppfattas som ett problem, i alla fall inte om man utgår från Pors’ (2005) undersökning, som visar att en hög användning av Google harmonierar med flitigt biblioteksbruk. O’Brien & Symons (2005), däremot menar att studenter bortser från bibliotekets databaser och andra elektroniska resurser till förmån för internet.

Resultat från vår undersökning antyder att studenterna upplever de vetenskapliga databaserna som oöverskådliga och krångliga att söka i och att detta står i kontrast till uppfattningen av Google som mer lättillgänglig. Detta indikerar ett pedagogiskt problem för biblioteken. Hur kan man göra databaser och andra elektroniska resurser mer lättillgängliga? Författarna O’Brien och Symons (2005) talar om vikten av att inte dikotomisera ”vi” (dvs. bibliotekspersonal) mot ”dom” (dvs. studenterna), en hållning som implicerar att biblioteken också måste undersöka varför studenterna finner vissa sökinstrument lättillgängliga, men inte nödvändigtvis de biblioteken tillhandahåller.

Intervjuerna visade att många studenter upplevde svårigheter med informationssökningen. De har att brottas med alltifrån sök tekniska problem till källkritik och svåra begrepp som ”peer-review” och även betydelsen av vad som betecknar vetenskaplighet. Resultaten antyder att det främst är de nya studenterna som upplever dessa problem och att det tar ganska lång tid av studier för att någorlunda behärska dem. För att hantera dessa problem utvecklar studenterna många knep och

egna lösningar. Vissa tycks också uppleva någon form av skuld över att inte ha tillgodogjort sig tillräckliga kunskaper i bland annat sökteknik. Kanske är det så att dessa studenter, liksom de som tycker att de redan kan allt om informationssökning, underskattar mycket av den komplexitet som informationssökning faktiskt innebär.

När det gäller användningen av vissa informationsresurser, såsom databaser, framstår två faktorer som utslagsgivande: starka incitament från utbildningen och/eller undervisning i aktuella sökredskap. Sannolikt är det även av vikt att sådan undervisning kommer vid rätt tidpunkt och i rätt sammanhang, dvs. att den knyter an till övrig undervisning.

Sätten att söka information i studierna är i stor utsträckning också situationsbundna, vilket många informanter också påpekade under intervjuerna. Det innebär att man i vissa situationer helt enkelt går via det som man uppfattar som den enklaste och snabbaste vägen, medan man i andra situationer kan göra större ansträngningar för att finna mindre lättillgängliga informationskällor. Det är således uppenbart att studenterna utvecklar olika sökstrategier beroende på studieuppgiften och på kraven från institution och lärare.

Resultaten när det gäller användarundervisningens betydelse är långt ifrån entydiga, men generellt tycks de som har fått undervisning i informationssökning vara något mer benägna att ha biblioteksresurser som första handsalternativ än de som inte har fått användarundervisning. Om utbildningen i övrigt inte innebär att studenterna behöver praktisera sina förmågor i att söka information är det dock ytterst tveksamt om användarundervisningen får någon större betydelse. Att påvisa konkreta effekter av användarundervisning när det gäller studenternas sätt att söka information är tämligen problematiskt. Visserligen indikerar siffrorna att de som hade fått undervisning hade en större benägenhet

att först utnyttja bibliotekets resurser och mindre benägenhet att i första hand söka på internet än de som inte hade fått någon undervisning. Man kan dock anta att det i gruppen som deltagit i undervisning återfanns en större andel erfarna studenter än i gruppen som inte fått undervisning, varför det inte kan uteslutas att denna faktor är mer utslagsgivande än själva undervisningen. Studerar man motsvarande siffror för endast förstatementsstudenterna är tendensen snarare att de som har fått undervisning svarar internet i större utsträckning än de som inte har fått undervisning!?

Ett tydligare samband än den mellan förekomst av undervisning i informationssökning och studenternas informationssökningsmönster finner man mellan platsen eller sammanhanget för undervisningen och informationsökningsmönstren. De studenter som fått undervisning vid universitetsbiblioteket anger i betydligt större utsträckning böcker och biblioteksresurser som primära sökalternativ än de som endast fått undervisning i grund- och/eller gymnasieskolan eller i samband med själva utbildningen av t.ex. en lärare.

Tidigare studier (t. ex O'Brien & Symons, 2005; Pors, 2005) har funnit påtagliga skillnader i informationssökningsmönstren mellan olika utbildningar. Liknande mönster kunde urskiljas i vår undersökning. Studerande vid Tekniska högskolan angav biblioteksresurser som främsta alternativ i betydligt mindre utsträckning jämfört med studerande från Hälsouniversitetet och Filosofiska fakulteten. I vår undersökning visade det sig att Hälsouniversitetets studenter framstod som de flitigaste biblioteksnyttjarna. Troligen har detta att göra med den PBL-pedagogik som Hälsouniversitetet praktiserar och att obligatorisk undervisning i informationssökning på biblioteket ingår och även tenteras vid några av utbildningarna vid Hälsouniversitetet. På flera tekniska utbildningar uppger studenterna att de i stor

utsträckning håller sig till kurslitteraturen och vid behov söker alternativ eller kompletterande information på internet.

Hur långt man har kommit i sin utbildning framstod också som en viktig faktor när det gällde sättet att söka information. Bland Hälsouniversitetets studenter var det mer än hälften av nybörjarstudenterna som angav internet som förstahandsalternativ, men endast en femtedel av dem som läser sin andra termin eller däröver. Nästan hälften angav böcker som sitt förstahandsalternativ för informationssökning i studierna. Även biblioteksresurser tycks spela en större roll för de mer erfarna studenterna. Så studieerfarenhet liksom var man befinner sig i sin utbildning är viktiga faktorer för i vilken utsträckning man använder bland annat bibliotekets resurser.

Tendenserna är liknande när det gäller Filosofiska fakultetens och Tekniska högskolans studenter, även om förändringarna där är mindre dramatiska.

Frågan vi nu ställer oss är hur vi ska gå vidare med dessa resultat och skapa och bibehålla hög kvalitet i vår undervisning, en undervisning där vi möter studenterna på deras egen planhalva och samtidigt ser till att vår undervisning har ett bra innehåll och ett varierat framställningssätt som kan leda till att vi får informationskompetenta studenter.

Referenser

- Griffiths, Julian R. & Brophy, Peter (2005), Students searching behavior and the web: Use of academic resources and Google, *Library Trends*, Spring, pp. 539-554.
- Markland, Margret (2005), Does the student's love of the search engine mean that high quality online academic resources are being missed?, *Performance Measurement and Metrics*, 6:1, pp. 19-31.
- Mattus, Maria (2007), Finding Credible Information: A Challenge to Students Writing Academic Essays, *Human IT*, 9:2, pp. 1-28.
- O'Brien, Heather L. & Symons, Sonya (2005), The information literacy and preferences of undergraduate students, *Research Strategies* 20:4, pp. 409-423.
- Pors, Niels-Ole (2005), *Studerende, Google og biblioteker: En undersøgelse af 1694 studerendes brug af biblioteker og informationsressourcer*, Rapporter fra Biblioteksstyrelsen 4, København: Biblioteksstyrelsen og Danmarks Biblioteksskole.
http://www.bs.dk/publikationer/andre/studerende/pdf/Studerende_Google_og_biblioteker.pdf
- Samuel, Monecia (2001), *Routes and resources on the information horizon map: Understanding undergraduate students' information seeking patterns and preferred resources to enhance bibliographic instruction*. (A Master's paper for the M.S. in L.S. degree.) Chapel Hill, North Carolina
<http://ils.unc.edu/MSpapers/2731.pdf>